

INÁRCSI FARKAS FERENC

EMBERI ES ÁLLATI ÖSZTÖNÖK

A DARÁNYI IGNÁC AGRÁRTUDOMÁNYOS TÁRSASÁGBAN
TARTOTT FÖLÖLVASÁS

B U D A P E S T , 1937

PFEIFER FERDINÍKD (ZEIDLER TESTVÉREK) NEMZETI KONTVKERESKEDÉSE, BUDIPESI

Az emberek és állatok ösztöneiről fogok beszélni, mégpedig főleg azokról, amelyekkel keveset, vagy egyáltalában nem foglalkoztak.

A köztudatban az ösztönöket rendszeren alacsonyabbrendű képességeknek tekintik. Az ember magasabb rendű lénynek képzelet magát és azt hiszi, hogy az emberi agyvelő a maga logikájával, ítélőképességével, fantáziájával tevékenykedésében a tökéletesedésnek egészen magas fokát érte el és éppen ezért nincs már szüksége ösztönre. Az ember az öntudatlan sejtés helyett az öntudatos tudást emelte és tette irányítójává és minden tettének jóformán egyedüli parancsolójává. A mai felsőbbrendű ember az ész tette meg a maga Istenének és azonkívül nem akar elismerni semmi más tényezőt, ami őt befolyásolhatná vagy irányíthatná bármely irányban is. Hogy az ész ilyen tévedhetetlen valami-e és az ösztön olyan tökéletlen, eldobni, szegény élni való képesség-e, erre vonatkozólag az alábbiakban akarok adatokat felsorolni. Egy bizonyos: hogy a szellemi élet rohamos, áótt túlrohamos, fejlődése túlságosan kifejlesztette az emberi agyvelőt. Az egyre jobban kifejlődő kényelmi berendezések elpuhították az emberi életet. Kialakult egy hatalmas elgépített civilizáció, amely mind kevesebb teret enged az egyénnek és közben nem veszi észre, hogy az általa magasztalt felsőbbrendű ész-embert géppé aljasítja le. Az emberi életet előre meghatározott, kimért és kiagyalt síneken haladnak és hogy merre visz az útjuk, az nem ő tőlük függ, hanem attól, hogy melyik sínpárra szálltak fel.

Mire vezetett ez az agyongépített és kétségtelenül nagyszerű technikai és tudományos felfedezéseket hozó élet? Arra, hogy az embert, mint egyed, bizonyos tekintetben előrevitte, mondjuk fölemelte, más irányban viszont visszafejlesztette. Az agynak a minden erővel és eszközzel való kifejlesztése sikerült, úgyannyira hogy a legjobb úton halad abban az irányban, hogy fálnak vigye az emberiséget és a maga nagyszerűen megszerkesztett technikai gépszörnyetegeivel, zseniális mérges gázaival, repülőgépekről leszórandó baktérium-tenyészetekkel és titkos és rejtett utakon járó világ-megváltó eszméivel esetleg rövid idő alatt romhalmazzá változtassa át ezt a hirtelen nagyra felpuffasztott civilizációt.

A természet az embert nagyszerűre alkotta meg, azonban úgy, hogy minden szerve és képessége bizonyos arányban volt egymással, ezek az arányok bizonyos fokig eltolódhatnak, de ha ez túlzottan történik, elveszti az ember az egyensúlyát, mint egyed és az egyedeken keresztül, ha az ilyenek elszaporodnak — az egész emberiség erre a sorsra jut. Hogy ez így van, azt a mai, fejetejére állított világ eléggé bizonyítja.

A civilizáció az agy hatalmas kifejlesztése mellett visszafejlesztett más fontos szerveket, érzékeket és képességeket. A mai életnél nincs szükségünk arra a szemre, amely a bizonytalan távolban kémlelte a felhőket meg az égtesteket és azokból alkotta meg a maga idő jóslatát, sokszor kevesebb tévedéssel, mint a mai komplikált meteorológiai módszereink. Nincs szüksé-

gük arra a szaglásra, amely megérezte az elejtendő vad közelségét. Nincs szükségünk arra a hallásra, amely idejekorán fölfedte az ellenség közeledtét. Nincs szükségünk arra a tapintásra, amellyel a sötét erdőben eligazodott az ősember és a bőrével megérezte a tárgyak közelségét. Csak az ízlésünk fejlődött egész a perverzitásig, a mai raffinált konyhaművészet mellett.

Most pedig térjünk rá az ösztönökre, azokra a lenézett, állatinak tartott képességekre, amelyeket a mai ész-ember már szégyell, hogy még részben megvannak benne, ha csak mint szunnyadó tulajdonságok is. Én nem tartozom azok közé, akik szégyellik, hogy vannak ösztönei, sőt látom és érzem, hogy milyen végzetesek a következményei annak, hogy a mai civilizáció módszerei és vívmányai ezeket a természet által remekbe faragott tulajdonságokat nagyon letompították, úgy annyira hogy nem sok ember van, aki igazán hasznát veszi ezeknek. A zseni mindig bizonyos egyoldalúságot jelent, de nagy ember akkor születik, ha a nagy szellemi képességek mellett atavisztikus visszaütés folytán újra aktiválódnak benne az ősember ösztönei. Erősen fejlett ösztönök nélkül nagy ember nem lehet valaki, csak okos ember. Hiába minden nagy tudás és ész, ha a látókörét nem tudja megtoldani az ösztönös megérzéssel.

A következőkben az állati ösztönöket fogom összehasonlítani az ember lecsökkent ösztöneivel és sokszor fogjuk látni, hogy a mai sokra tartott ész-ember mennyire alatta marad sok tekintetben az állatoknak, amelyeket tisztán az ösztöneik irányítanak. Szemünkbe fog azonban az is tűnni, hogy sok, ma súlyos és nagy társadalmi probléma megszűnne probléma lenni, ha az emberben még megvolnának csorbítatlanul az egészséges ösztönök.

Épúgy az emberi, mint az állati társadalom a nemi ösztönnek köszönheti létezését. Nem az ész hozta létre ezt a mai komplikált világot, hanem a lenézett, megszegyelt ösztönök egyike. Az emberrel vele született nemi ösztön, ez a „lenni vagy nem lenni” kérdése az egész emberiségre nézve. A mai kémiai és biológiai tudománynak az a legfőbb vágya, hogy vegyi úton létre tudjon hozni szerves vegyületeket, sőt életet, ez a vágy azonban ezideig csak vágy maradt és csak olyan eredményekre vezetett, mint a technikában a perpetuum mobile. A szerves lény előállításának a vágya is a túlságosan nagyra nőtt agyvelőnek a szüleménye, mert az, elbizakodottságában már azt hiszi, hogy kirúghat a lába alól alapvető biológiai és természeti törvényeket és máról-holnapra átléphet sok évezredes fejlődési etappokat.

A nemi ösztönnek az a természet által előírt célja, hogy a fajt fenntartsa. A nemi ösztön azonban más megnyilvánulásokban jut kifejezésre az állatoknál és az embereknél. A vadállatok legnagyobb részénél a kora tavasz az ideje a nemi ösztön fölgerjedésének, az az idő, amely a leendő magzat fejlődése szempontjából a legkedvezőbb. Akár húsevő, akár növényevő állatokról van szó, a magzat ellátása az anyában ebben az időben a legkedvezőbb, mert akár hús- akár növényevő az állat, a táplálékban legjobban ilyenkor kapja meg az anya azokat a tápanyagokat, amelyekre a magzat szervezetének jó felépítése szempontjából szüksége van. A húsevőknél rendelkezésre állnak a tápanyagokban gazdagabb állatok, a növényevőknél pedig nemcsak a bőséges táplálék, hanem a fehérjékben és vitaminokban gazdagabb is. Az állatok ösztöne tehát úgy szabályozza az anyák terhességi idejét, hogy az a fejlődő magzatra nézve a legkedvezőbb legyen. A születés rendszeren arra az időre esik, mikor már az időjárás némileg felmelegedett. A zordabb őszi idő bekövetkezése előtt az utód annyira

megerősödik és felnő, hogy a bekövetkező zordabb időt kiállja és az esetleg téli szűkösebb táplálkozási viszonyokkal is könnyebben megbirkózik

A vadállatoknál a nemi ösztön megjelenésekor nem mindenkor áll rendelkezésre a hím állat. A nősténynek a hímmel való találkozását nem a véletlenre bízta a természet. A párzani készülő, vadon élő állatoknál elősegíti az összetalálkozást a hang, gondoljunk csak a szarvasbögésre, vagy a háziállatainknál arra a koncertre, amit a macskák kifejtnek ilyenkor. Az állatok tökéletesebb szaglása is nagy szerepet játszik a párosodásnál. A párosodás idején az állatok speciális szagot termelnek, amely kölcsönösen fokozza mindkét állat nemi ösztönét, de nagyban elősegíti az egymásratalálást is. Hányszor tapasztaltam, hogy a párzó szuka kutyát néha kilométerekről felkeresik a hímek, ami csak úgy lehetséges, hogy nagy távolságokra megérik a szagát. Egy párzó szukan néha a gavallérok tömege veszekszik és hízelgéssel igyekeznek a szukák *a tetszését megnyerni*, ugyanezt tapasztaltam a macskáknál és vadnyulaknál is. Az ilyen hímek gyülekezeténél rendszeren a legerősebb igyekszik érvényesülni. A nősténynek azonban nem mindig a tekintélyt szerzett hím kell; nagyon sokszor előfordul, hogy otthagyja a győztesnek látszó hímet, egynek az elverték közül udvarolni kezd és az a különös, hogy ilyenkor a többi hím rendszeren abbahagyja a meddő kísérleteket. Nagyon sok esetben észleltem nőstény kutyáknál és vadnyulaknál is, hogy a nőstény, ha alkalma van rá, kiválaszt egyet a hímek közül. Kutyáknál megfigyeltem, hogy némely szuka *az* egész párzás ideje alatt kitart a kiszemelt hím mellett. Valószínű, hogy a választásban nem az esztétikai érzék vezet, hanem a szaglás és ezen az úton valószínűleg eljut oda, hogy azt a hímet választja ki, amely az utódok szempontjából a legkívánatosabb. Többször tapasztaltam, hogy különben jól párzó hímek egyes nőstényekkel egyáltalában nem vagy csak 'hosszú unszolás után hajlandók párosodni. Pár évvel ezelőtt kísérleteket akartam végezni és tanulmányozni akartam a vérfertőzés kérdését. Négy üszőt óhajtottam befedeztetni az apjával, azonban minden próbálkozás sikertelen maradt. A különben igen jól fedező bika megszagolta az üszöket, otthagyta és semmiképen nem volt rávehető arra, hogy azokat megfedezze. Nem akarok az elmondott tényből messzemenő következtetéseket levonni, csak mint érdekességet említettem meg.

A *szín*, mint másodlagos ivarbélyeg, szerepet játszik az állatok nemi életében, amit bizonyít a madarak, főleg a hím madarak, színes tollazata. A színnek a nemi ösztönre való hatását azonban sokszor tapasztaltam lovaknál is./Gyakori, hogy némely csődör bizonyos színű kancákat gyorsan és jól fedez, viszont másszínű kancáknál nehéz velük a párosítást véghezvinni. Tudok egy esetről, amikor egy szürke csődör csak szürke kancát volt hajlandó fedezni és más színű kancának a fedezésére csak úgy lehetett rávenni, ha szürke kancát látott. Azt mindenféle állatnál tapasztaltam, hogy milyen különböző mértékben és módon nyilvánul meg a nemi ösztön ugyanannál az állatnál különböző egyedekkel szemben.

Vadon élő állatoknál, de nemcsak ott, hanem a háziállatainknál is, ha azok nemileg egészségesek, a hím és a nőnemű állatok egyesüléséből igen nagy százalékban történik fogamzás. Az állatoknál a nemi ösztön felébredése az utód létrejöttét szolgálja, mert a nőstény állat akkor engedi magához a hímet, amikor a valószínűség a legnagyobb arra, hogy megfogamozzon.

A fogamzásra, a mai teóriák szerint, nem áll rendelkezésre oly hosszú

Idő, mint régebben hitték. Nemrégén még az volt a hit, hogy az anya méhében és a petevezetékben mind a pete, mind az ondószál igen hosszú ideig képes megtartani a termékenységet. Ezt a föltevést arra alapították, hogy a boncolásnál a petevezetékben három hétnél idősebb mozgó spermazóriumot is láttak már. Az újabb kutatások azonban bebizonyították, hogy a spermák hosszú ideig megőrzött mozgási képessége nem jelenti azoknak egyúttal a termékenyítő képességét is, vagyis a spermák a mozgékonyaságukat sokkal tovább megtartják, mint a termékenyítő képességüket. Kísérletet végeztek tengeri malacokkal, lekötéssel, úgyhogy újabb ondószál nem juthatott a mellékhere farkába, az érett ondószálak gyűjtőhelyére, ezek az állatok 40 napig tartották meg a termékenyítő képességüket, az ondószálak azonban még 60 nap múlva, tehát 20 nappal a termékenyítő képességük elvesztése után is megtartották a mozgóképességüket. Az ondószálak mozdulatlansága azonban nem jelenti okvetlen azok terméketlenségét, mert a gyűjtőhelyükön, a mellékhere farkában, alig mozognak, valószínű azonban az, hogy a nagyobb mozgási képességgel bíró ondószálaknak nagyobb a termékenyítő képessége.

A mellékhere farkában az ondószálak savanyú szövetnedvben, a test hőfokánál alacsonyabb hőmérsékleten élnek, az oxigénellátásuk gyenge és ezek a nem kedvező viszonyok lecsökkentik az életműködésüket. Az újabb kutatások azonban azt igazolják, hogy a mellékhere farkában lévő mostoha viszonyok konzerválóan hatnak az ondószálakra, talán éppen azért mert az életműködésüket csökkentik. Tapasztalhatjuk, hogy a hímek herezacskója le- és fölhúzódik, mégpedig a hőmérsékleti viszonyok szerint, a hidegben fölhúzódik, a melegben lecsüng, vagyis vagy emeli vagy csökkenti a herezacskó lehülési felületét és ezzel automatikusan változtatja a here hőmérsékletét. Úgylátszik, hogy a terime-változtatás azért van, hogy a here hőmérsékletét csökkentse, mert, bár a hőfok emelkedése emeli az ondószálak aktivitását, de csökkenti azok termékenyítő képességének időtartamát. A kísérletek azt mutatják, hogy az ondószálak a test belső hőmérsékletét tartósan nem tudják elviselni és ott a termékenyítő képességük nem nagyon hosszú idő alatt megszűnik. Tudjuk, hogy a rejtett-heréjű állatok, vagyis azok, amelyeknek a heréje nem szállott le a herezacskóba, hanem fennmaradt a hasüregben, terméketlenek szoktak lenni. Knaus professzor ezt az állapotot mesterségesen idézte elő, operatív úton a heréket a hasüregbe helyezte, ezek az állatok hét nap alatt terméketlenek lettek. 40 fokos melegben tartott hím-egereknek a termékenysége gyorsan csökkent. Ugyanezeknek az állatoknak normális hőmérsékletbe való visszahelyezése után, a termékenyséjük egy idő múlva visszatért. Mindezekből arra lehet következtetni, hogy az ondószálaknak nem hetek, hanem legfeljebb szűk számú napok állnak rendelkezésére, hogy a termékenyítést elvégezzék, amely munkájukat elősegíti az, hogy a mozgást csökkentő savas vegyhatású környezetből a lúgos vegyhatású méhbe kerülnek, ahol a lúgos környezet és a test belső hőmérséklete nagyon megnöveli a mozgási képességüket.

A petének a termékenyülő képessége hosszabb életű, de a megtermékenyülésnek a lehetősége a Graf-féle tüszőből való kiszabadulás után pár nap eltelte után egyre valószínűtlenebb lesz, mert vándorlása közben az őt körülvevő és a vándorútjában neki védelmet nyújtó és egyideig a táplálékát ellátó fehérje-réteg egyre vastagabb lesz és mind alkalmatlanabbá válik arra, hogy az ondószál azon áthatolhasson. Ezeket a szempontokat

vizsgálat alá véve láthatjuk, hogy igen rövid idő áll arra rendelkezésre hogy a termékenyülés megtörténhessen. Hogy az állatoknál a pázás mégis olyan nagy százalékban eredménnyel jár, annak oka a nőstény egészséges és tökéletes ösztöne, mert akkor egyesül a hímekkel, amikor a fogamzás valószínűsége a legnagyobb.

Az embereknél sem a nemi ösztön, sem maga a terhesség állapota nincs évszakhoz kötve, azt lehet mondani, a nemi ösztön állandó, csak egészségügyi és esztétikai szempontokból szünetel a nőknél minden hónapban pár napra a periodikusan visszatérő menstruáció ideje alatt. Majdnem biztos, hogy az ősember nemi ösztöne, bár erre megbízható adatunk nincs, nem messze állt az állat tökéletes nemi ösztönétől. Azt tudjuk, hogy a testi erőnek és találékonyságnak sokkal nagyobb szerep jutott az ősidőkben, hisz arra már történelmi adataink is vannak, hogy egy-egy jól verekedő kemény öklű elődünk pozíciót tudott magának biztosítani, és ha megvolt a kemény öklőhöz a több esze is, vezére tudott lenni kisebb-nagyobb embercsoportoknak. A szerelem terén is bizonyára szerepet játszott a férfi tökéletesebb volta és a nőért való küzdelemben sok gyöngébb férfi elpusztult az erősebb öklétől. Az a világ megfordítottja volt a mainak, akkor még nem a nők vívtak közelharcot egy-egy nyeszlett, leány testű férfiért, hanem a hímek — akkor még megillette őket ez a megtisztelő kifejezés — folytattak élet-halál harcot egy-egy szép asszony-példányért. Sok gyengébb férfi elpusztult és mivel a megmaradt erős férfiakat az ösztöneik kormányozták, nem a csípőtlen, melletlen, félnemű nőkhöz vonzódtak, hanem éppen megfordítva, a széles csípőjű, kifejlett mellű nőkhöz. Az egészséges ösztönök az ember nemesítéséhez vezettek, mert a faj fönntartásában elsősorban az erős egészséges emberpéldányok érvényesültek. Hogy ez így volt, erre már adataink is vannak, nézzük csak meg az antik szobrokat, a szellemes arc mellett micsoda izom-kolosszusok ezek az antik istenek és milyen széles ágyékúak, hatalmasan fejlett mellűek ezek az istenasszonyok, az akkori szépség megtestesítői.

Ennek az értekezésnek a kerete szűk arra, hogy végigmenjünk az özszes korok nemi ösztönének a megnyilvánulásain és így vissza kell térnünk a mára, arra, hogy milyen mértékű a mai ember nemi ösztöne és miben különbözik a ma élő állatokétól. Az állatoknál a nemi ösztön eszköz, a cél a megtermékenyülés. Az embereknél a nemi ösztön és annak kielégülése nemcsak testi, hanem igen komplikált lelki folyamatot is jelent. Az embereknél az egészséges ösztön megnyilvánulását részint takarják, részint az egészséges[^]utrol elterelik különböző lelki és testi tényezők. Az ember nemi életére befolyást gyakorol a szemérem, az álszemérem, vallási felfogás, erkölcsi felfogás, társadalmi szokások, gazdasági viszonyok, olvasmányok, zené, festészet, táncok, egyáltalában a művészetek, erotika, különféle betegségek, ezek között elsősorban a hisztériának kisebb vagy nagyobb jelenléte. Nagyban befolyásolja a nemi ösztönt az is, hogy szereti-e egymást az összekerülő emberpár vagy nem, összeillenek-e úgy testileg mint lelkileg? Mindezek a tények fokozhatják a nemi ösztönt, de épúgy csökkenthetik is, sőt annak teljes megszűnésére is vezethetnek, főleg nőknél. Ennyi lelki s testi összetevő mellett a nemi ösztön természetes nagy és szent célja: az utód létrehozása, az esetek nagy részében bizony elmarad. Sőt sokszor a teremtés munkájában való részvétel helyett az utódtól való rettegés teszi még természetellenesebbé két ember egymáshoz lökö vágját.

Az utódtól való rettegés, az ellene való védekezési módok, sokszor idegbajokra vezetnek, eltekintve más szervi megbetegedésektől. Ha végig-gondolok azon a káoszon, ami az ember nemi ösztöne és annak következménye, a nemi élet körül zajlik, eszembe jutnak Schoppenhauer szavai, két ember egyesülése akkor nem bűn, ha azok abból a célból egyesülnek, hogy magukhoz hasonló egyedeket hozzanak létre. Hát bizony Schoppenhauer krisztusi fölfogásától a mai civilizált ész-ember nagyon messze van általánosságban és ezt a nagy magosságból felénk kiáltó szöveget nem az ösztöneiben megromlott társadalomban látjuk realizálva, hanem az egészségesebb és még kevésbé lecsökkent ösztönű állatvilágban találjuk meg.

Főntebb láttuk, hogy az állatoknál a nőstény akkor egyesül a hímekkel, mikor a fogamzásra a legalkalmasabb. Viszont az embernél a fogamzás, az állandóan működő nemi ösztönnél fogva, a véletlenre van bízva. A nő két menstruációs idő közepén csak pár nap alkalmas a fogamzásra, ez azonban a tömegek előtt még nem ismeretes és az jól is van így, mert ha a fogamzás lehetőségének a legvalószínűbb időpontja köztudomásúvá válna, ez nem az emberiség szaporodását segítené elő, hanem épen megfordítva, az emberi faj kipusztulására vezetne.

A következő ösztön, amivel foglalkoznunk kell, az anyai és apai ösztön, egyszóval a szülői ösztön. Az anyai ösztön minden állatnál megvan, viszont az apai ösztön határozottan csak azoknál az állatoknál észlelhető, amelyek egynejtűségben élnek, vagy a párosodástól az utód fölneveléséig kötik össze az életüket. Éveken keresztül figyeltem a gólyákat, milyen gonddal rakják közös erővel a fészket, vagy ha a régi fészkekbe térnek vissza, hogy tatarozzák azt és teszik újra alkalmassá a tojás-rakásra és költésre. Ha a gólya-anya elül és megkezdí a költés fáradságos és elgémberítı munkáját, a hím látja el kizárólag a tojót táplálékkal, mert a nőstény a tojásokat legfeljebb reggel és este hagyja el egy igen rövid időre. A hímgólya még a kiköltés után is mindaddig táplálja a nőstényt részben vagy egészben, amíg csak a kicsik meg nem erősödnek. Több állatfajnál is tudnék felsorolni hasonló példákat, de inkább ismeretlenebb jelenségekkel akarok foglalkozni. A többnejtűségben élő háziállataink közül a sertés kan az újszülötteket felfalja. Szarvasmarháknál azonban tapasztaltam, hogy még a vad bikák sem bántják a borjú-ivadékaikat, sőt nyalogatják is.

Az anyai ösztön az állatoknál nem az utód megszületésével, hanem mindjárt a fogamzáskor fölébred. Az, hogy a vemhes állat óvatosabban jár, arról nem akarok beszélni, mert az közismert tény. Aki állatokkal behatóan foglalkozott, az tapasztalhatta, hogy milyen nagy különbségek vannak az újszülött iránti szeretetben az egyes anya-egyedeknél. Van olyan anya, amely nem akar tudomást szerezni az újszülöttről, nem akarja sem szoptatni, sem gondozni, sőt rúgja, harapja, feldőfi azt. Viszont vannak anyák, amelyek annyira szeretik és gondozzák az utódjaikat, hogy az szinte megható és annyira féltik, hogy a különben szelíd állatok még a gondozójukat is dőfik, rúgják, harapják, ha az újszülötthöz nyúlni akar. A két véglet között sok árnyalat lehetséges és van is. Tehát vannak jó és rossz anyák. A jó anya, ha nincs kellő tápláléka, a saját szervezetének leromlása árán is fedezi az újszülött táplálék-szükségletét, viszont a rossz anyák nem romlanak le a szoptatás alatt, mert a saját testük igényei után elégítik csak ki az újszülöttet. Erre azt lehetne mondani, ennek a kérdésnek semmi köze nincs az anyai ösztönökhöz, mert az, hogy egy állat mennyi tejet produkál, a tögymirigyek egészséges és fejlett voltától függ. Ez

nagyon kényelmes álláspont, de ezt csak az mondhatja, aki nem foglalkozott behatóan állatokkal és aki kizárólag könyvből szívta magába a tudományát. Előfordult a praxisomban, hogy nagytejű tehén nem akarta szoptatni a fiát és mert kényszerítettük, nem engedett a fiának egy-két liter tejnél többet szopni, bárhogy erőltette is az erős borjú, a szoptatás után azonban minden teketória nélkül ki engedte magát fejni. Nem akarok itt a példák tömegével előhozakodni, elég ennyi is. Az bizonyos, hogy az úgynevezett jó anyák kicsinyei az esetek nagy százalékában szépen és jól fejlődnek, viszont a rossz anyák kicsinyei rendszeren nem gyarapodnak kielégítően.

Egy életen keresztül behatóan és nagy szeretettel foglalkoztam állatokkal. Merem határozottan állítani, hogy az anyai ösztön gondoskodása a magzat iránt nem annak születésével kezdődik, hanem sokkal előbb, a fogamzás után. A jó anya utódai mindig életerősebbek és fejlettebbek mint a rossz anyáéinál.

Azt is állítom mindannak dacára, hogy a mai fölfogás szerint ezt lehetetlennek tartják, hogy a jó anya a szülöttje számára képes visszatartani a tejet, pedig higyjék el, nem szoktam valamit csakazértis állítani és nemcsak meggondolom, hanem évekig észlelek dolgokat sok állaton, amíg rámondom, hogy valami így, vagy úgy van. Ezelőtt 20 egynéhány évvel épen azért tértem rá, tudomásom szerint Magyarországon először, a mesterséges táplálásra a borjúknál, mert a jó anyák a borjúsopogatási vágyban visszatartották a tejet és választáskor rendszeren nagyon visszaesett a tejezésük.

Az állatok szőre télen hideg istállóban nagyobbra nő mint azoké, amelyeket melegebb istállóban tartanak. Azt is tapasztaltam, hogy minél szigorúbb a tél, annál nagyobbra nő az állatok szőre. Ez is ösztönön alapszik, mert mindnyájan tapasztalhatjuk a szakállunkon, hogy a szőr fejlődésének a napsütés és a meleg időjárás jobban kedvez, mint a hideg. Nyáron gyakrabban kell borotválkozni mint télen. A téli gyorsabb szőrnövekedést is ösztön irányítja, hogy megvédje a testet a zordabb idő ellen. A télen ellett borjúk nagyobb szőrrel jönnek a világra, mint a nyáron ellettek, ebben nincs semmi különös, hisz szinte természetes, hogyha az anyának a szőre jobban nő, a borjúé is jobban nőjön. A különös az, hogy a különböző anyák borjai milyen különböző szőr-hosszúsággal jönnek a világra. Ennél a jelenségnél sok mindenre lehet gondolni, ott van először is az átöröklés; üthet a borjú valamelyik X-edik hosszú vagy rövidszőrű ősére. Befolyásolhatja a szőr hosszúságát az, hogy előbb született-e, időre lett-e a borjú vagy túlhordta-e azt az anya? A borjúk szőrhosszúságában azonban bizonyos rendszer van. Rendszeren a jó anyák fiai szoktak hosszabb szőrrel a világra jönni és a rossz anyáké rövidebbel. Jól nevelő anyák borjai néha már szeptember hónapban hosszú szőrrel jönnek a világra, ugyanakkor, amikor a rossz vagy rosszabb anyák fiai még feltűnően rövidebb szőrűek. A jó anyák rendszeren jó időjósok, mert ha már ősszel *hosszúszőrű* borjakat szülnek, ilyenkor rendszeren szigorú tél lesz.

Az embereknél a szülői ösztön megnyilvánulása hasonló az állatokéhoz, de tekintettel az ember szellemi és lelki képességeire, sokkal komplikáltabb. Az anyai ösztön leánygyermekéknél néha már egész kis korban jelentkezik. Aki megfigyelte a kislányokat, tapasztalhatta, hogy vannak babázni szerető és babával játszani nem szerető kislányok. Nincs az a gyermekét nagyon szerető anya, aki az enszülöttjét nagyobb gonddal, sze-

retettel dédelgetné, gondozná, mint egy babázni szerető kislány a babáját. Sokszor megfigyeltem ilyen babázó kislányokat és magamban összehasonlítottam őket a csecsemőiket szerető anyákkal, mondhatom nincs a két ösztön között semmi különbség. Tudok egy esetről, mikor a babázó kislánynak eltört a babája, alig lehetett megvizsgálni, hosszú ideig siratta azt, sokáig szomorú volt, napokig nem volt étvágya, szóval úgy viselkedett, mint egy meghalt gyermekét sirató anya. Vannak más típusú lánygyermek is, ezeket abszolút nem érdekli a baba, nem tudják azt babusgatni, dédelgetni, szóval nem érdeklik őket a babázás körébe tartozó játékok. Természetes, a két véglet között sokféle közbeeső eset lehetséges. A megfigyeléseim szerint azokból a kislányokból lesznek a gyermek után vágyó és a gyermekükért élő jó anyák, akik nagyon szerettek babázni, mert már ilyen zsenge korban jelentkeztek náluk az anyai ösztönök. A babázni nem szerető kislányok közül regrutálódnak a gyerektől iszonyodó, az ellen mindent elkövető, egész nap a korszón és utcán csavargó rossz anyák.

Társadalmi nyelven azt mondják a lányra, hogy szerelmes. Mennyi érzésből, gondolatból, ösztönből tevődik össze ez a fogalom egy ivarérett lánynál! Ebben az egy szóban benne van a fiatal lány idealizmusa^ realitása, szemérme, szemérmelensége, önzetlensége, önzése, altruizmusa, számítása, öntudatlansága, öntudatossága, a férfitől való félelme, a nemi ösztönének a férfi felé taszító vágya, a gyerek utáni részint öntudatlan, részint öntudatos vágyódása, a gyermektől és a szüléstől való félelme, & gyermektől és az azzal járó bajoktól való irtózása, aszerint hogy milyen lelki és testi összetételű nőről van szó.

Vannak nők, akik vágnak a férfirra, erősen ki van fejlődve bennük a nemi ösztön, de a férfi utáni vágy soha se különül el a fogamzás vágyától. Ezek a terhesség alatt igazán boldogok, szinte fölmagasztosulva érzik magukat és ez a boldogságuk a szoptatás alatt is tart. Ezek az igazán jó anyák, meg is maradnak azoknak, szeretik a felnőtt gyermekeiket is, azokat mindig odaadással gondozzák, de az a nagy szeretet, amit a terhesség alatt éreznek a magzat iránt és később a tehetetlen újszülöttre is átvisznek, mégis nagyobb szeretet, mint amit a felnőtt gyermekeik iránt éreznek. Az ilyen nőnek vannak a legtermészetesebb anyai ösztönei és ezek hasonlítanak legjobban az állat anyai ösztönéhez, mert addig szereti legjobban a magzatát, amíg annak a legnagyobb szüksége van arra. Az egészséges nemi és anyai ösztönű nő az, amelyik érintetlenül megőrizte az ősi ösztöneit, mindig boldog, akármilyen nehéz körülmények között él is, mert érzi a maga fontosságát, elhivatottságát, hasznosságát és hasznos elhelyezkedését a társadalomban. Ha minden nő ilyen volna, akkor nem kellene az egyke ellen harcot folytatni. Azok a nők, akiknél már kihalt vagy elhomályosult a gyermek utáni vágy, a terhesség alatt boldogtalanok, úgy viselkednek, mint egy nagy beteg, a férfit vádolják azért, hogy ők terhesek, magukat mártírnak tekintik, a férfit úgy kezelik mint egy bűnöző tettest. Szegény férfi, mintha csak ő volna egyedül okozója mindennek a bajnak és gyásznak. Az ilyen nők néha az újszülöttet látni sem akarják, sőt néha határozottan ellenségesen viselkednek azzal szemben. Előfordul, hogy az ilyen csecsemő-utálatban szenvedő nők a felnőtt gyermekeiket megszeretik, akkor, amikor már azokkal nincs semmi baj, sőt az is gyakori, hogy ilyenkor majom-szeretethez csapnak át. Az előbb említett két nő-típusra jellemző, hogy míg a jó anyai ösztönökkel felruházott nő a menstruáció késése esetén attól fél, hogy az megjön, addig a másik típus éppen ellen-

kezőleg, attól retteg, hogy nem jön meg. Az egészséges anyai ösztönű és az anyai ösztön-mentes nők közé eső lehetőségeket a rendelkezésre álló idő rövidege miatt a hallgatóság fantáziájára kell bíznom.

A jó anyai ösztönökkel felruházott nő hatása, épúgy mint az állatoknál, kihat a magzat jó fejlődésére az anyaméhben is. Megfigyelésem szerint a jó anya magzatai erőteljesebben jönnek a világra és a további fejlődésük is kedvezőbb mint a lecsökkentett ösztönű anyáknál. Szerencsére a jó anyai ösztönök nagy százalékban öröklődni szoktak, sajnos azonban az elhomályosult ösztönök is.

Az emberiség fejlődése szempontjából bizonyos vigasztalást lehet abban találni, hogy az elhomályosult anyai ösztönű nők egyáltalában nem vagy csak kisebb mértékben szaporodnak, mint az arra alkalmasabb, erős ösztönökkel felruházott nők, mert nemcsak az állatoknál, hanem az emberek-nél is jobban meg tudnak az ilyen utódok birkózni az élet viszontagságai-val. Arra is lehet gondolni, hogy azért nem oltott a természet egyforma vágyódást α gyerek után minden női egyedbe, hogy ezáltal szabályozza azt, hogy az emberiség túl ne szaporodjon. Ezekről a nőktől azonban mégis születnek gyerekek, mert az utódtól való félelemnél sokszor erősebb a nemi ösztön, ezek is elvesztik a fejüket és néha elfeledkeznek az elővigyázatosságról. A világra jön az emberi társadalomnak egy csoportja, amely igazi anyai szeretet és gondozás nélkül nő föl és sokszor még az a legjobb, ha senki sem neveli. A szülői ház megfelelő nevelését nem tudja pótolni az iskola, ezekből a magukra hagyott emberi egyedekből a legritkább esetben tud a társadalomnak hasznos tagja lenni, pláne ha ösztönük sincs hozzá, ami őket elvezérelné.

Férfiaknál is határozottan megvan α gyerekek utáni vágy és ez nemcsak hiúsági kérdés, mint mondják: a név folytatása, hanem sok férfiban határozottan erős, ösztönös vágyvá dagad ez a kívánság. Hány férfi van, aki a szórakozásnak szánt idejét kis pólyás gyermekével tölti el, a serdülő gyermekkel óraszámra eljátszik és ez jobban kielégíti, mint a legjobb színház vagy bármi más szórakozás. Hány férfi-tragédiát ismertem amiatt, hogy a nő nem akart gyermeket vagy nem akart annyit, amennyit a férfi szeretett volna. A férfi apai ösztönét valahogy úgy lehetne megjelölni, hogy a folytatás szükségességének az érzete. Ha apai ösztön nem lenne és amit annak tartunk, csak belenevelés volna, mint ahogy a kommunisták hirdetik, miért van az, hogy gyermektelen házaspárok örökbe fogadnak és nyakukba vesznek idegen gyerekeket és azt úgy babusgatják, sőt néha még jobban, mint a sajátjukat. Hány olyan esetet tudok, mikor nem a nő, hanem a férfi erőszakolt ki ilyen örökbefogadást és így elégitette ki a benne egy életen keresztül követelődző apai vágyát. Igenis az apai ösztön megvan és szélesebb elterjedésnek örvend az emberek, mint az állatok között.

Az állatok ösztönei sokszor bámulatba ejtik az embert és szinte komikus, hogy a tisztán ösztöneik által irányított állatok néha olyanokat tesznek, amire a tudomány csak az utóbbi időben jött rá. Ha az újszülött gyermek a világra jön, a köldökzsinórt nem azonnal kötik el és vágják le, hanem a fáradtságos szülés után, a köldökzsinór útján még egy rövid ideig biztosítják a magzat ellátását. Gulyabeli magyar marhák nem szorulnak a szülésnél segítségre, azok maguk világra tudják hozni a borjaikat. Szülés után nem kelnek fel azonnal, hanem pár percig hagyják a borjaikat a köldökzsinóron hánykolódní és csak azután ugranak föl és szakítják el

evvel a köldökszinórt. Ugyanezt figyeltem meg kutyáknál. Mikor egy-egy kutyakölyök a világra jön, az anya rögtön nyalni kezdi, a köldökszinórt azonban csak pár perc eltelte után harapja el és ezáltal megszünteti az összeköttetést a magzat és a saját teste között. A ló is rendszeren pár perc eltelte után ugrik föl és szakítja el a köldökszinórt. Az ellő birka-anyánál ugyanezt tapasztaltam. Sertéseknél az anya nem működik közre a köldökszinór elszakadásában, rendszeren nyugodtan fekszik tovább, itt a magzat maga szabadítja el magát az anyától, de szintén csak néhány perc múlva. Szóval az állatoknál az ösztönök útján már eleve biztosítva vannak olyan hasznos módok a magzat érdekében, amiket az ember csak nemrég tudott megmagyarázni és mint nagyszerű vívmányt hasznosítja az újszülöttek érdekében.

Érdekes megfigyelést lehet végezni az újszülött gyermekeken. Nem beteg, hanem egészséges gyermekeket figyeltem meg. Milyen különbségek vannak itt egyedenként a táplálkozási ösztönt illetőleg. Némelyik gyerek rögtön bekapja az anya mellbimbóját és erősen kezdi szívni, viszont van olyan gyermek, amelyiket napokig kell tanítani, amíg megtanul szopni. Állítsuk ezzel szembe az állatokat. A malac a köldökszinór elszakadása után magával húzza a hosszú zsinórt, amely akadályozza a mozgásban, de, bukfencezve bár, azonnal direkciót vesz az anya csecsbimbói felé és sohasem téveszti el az irányt. Ugyanígy van a kutyánál is, ha az anya a köldökszinór elharapása után a magzatot maga nem húzza oda valamelyik mellbimbóhoz. Minden állat újszülöttjének a táplálkozási ösztöne, azt lehet mondani, tökéletes. Kivétel leginkább az intenzíven tartott tehenészetekben és ménesekben fordul elő, ott akadnak újszülöttek, amelyeket szoptatni kell tanítani. Hiába, a civilizáció természetellenes áldásai már itt is mutatkoznak.

Az ösztönök nagyszerűségét legjobban mutatja a tojásban fejlődő csirke vagy bármely más madár csipasza. Abban a pillanatban, mikor befejezte embrió-fejlődését a tojásban, már az élet után kopogtat és feltöri a tojás héj ját, amely neki eddig védelmet, lakást biztosított, de most már szűkké vált számára. A még élőlénynek alig nevezhető kis valami a saját emberségéből teszi ezt meg. Itt is példáját láthatjuk azonban annak, hogy a természet nem egyforma mértékkel mért az ösztönökkel, mert nem minden csirke tudja leítörni a tojást. Némely anya ilyenkor segít a kicsinek. Vadmadaraknál a befulladt tojás ritka, viszont annak, hogy például a csirkénél ez gyakori jelenség, sok oka lehet, amiben valószínűleg az emberi beavatkozás a hibás. Én nem vagyok tyúkász szakember, de mint olyan, aki a természet jelenségeivel sokat foglalkozott, föl merem hívni a tyúkászok figyelmét arra, hogy nem mindegy, hogy egy tyúk a saját vagy idegen egyedek tojásain ül-e? Az is valószínű, hogy a természetben megvan annak a meghatározott ideje, hogy a tojásrakástól mennyi időnek kell eltelni az utód szempontjából az elülésig. Éppen ezért a tyúkoknak abból a tulajdonságából, hogy jól vagy rosszul ülnek-e, nem vontam le következtetéseket a jó vagy rossz anyaságra nézve, mert kérdés, hogy éppen a különben jó anyák nem idegenkednek-e az idegen tojásokon való üléstől? — Ha egy csecsemő megszületik, a segédkező orvosoknak vagy szülésznőknek egyik első tevékenységük, hogy az újszülöttet megfürdessék és így a gyermek testéről eltávolítsák a ragadós, nyúlós, bőrlégzést gátló magzatzvet és magzatzmázt. Szokták ezenkívül az újszülöttet dörzsölni, pofozni, paskolni, hogy a vérkeringést, lélegzést, anyagcserét előmozdítsák. Hosszú

idő telt el addig, míg az emberiség rájött arra és tudományosan is meg tudta magyarázni, miért kell ezeket a műveleteket elvégezni? Hosszú ideig valószínűleg csak azért furdettek, mert a ragadós újszülött gyerek inesztétikus volt, praktikus szempontot nézve pedig nem akarták vele a tiszta fehérműt bepiszkolni. Az állat a magzatot a köldökszinór elszakadása után azonnal nyalni kezdi, még pedig rendszeren először is a fejét, azáltal eltávolítja az orrból a lélekzést gátló ragadós nedvet, azután az egész testet sorra veszi, de a fej után rendszeren a tüdő tájékát szokta nyalni, ezáltal mintegy mesterséges légzést végeztet az újszülöttel. Ha az egyik oldalával végzett, a másik oldalára löki és ugyanilyen metódussal azt nyalja végig és ezt a műveletet addig folytatja, amíg egészen le nem tisztítja a nyálkás nedvet. Az életműködést a nyalás mechanikus munkájával megjavítja. Ezt a műveletet az anya rendszeren addig folytatja, míg az újszülött föl nem áll, illetőleg föl nem szárad. Mennyi fejtérés kellett ahhoz, mennyi orvos áldozatos munkája, amíg mi az újszülött körül megtettük mindazt öntudatosan, amit az állatoknál a természet az ösztönök útján egyszerűen szabályozott. Nem hallottam róla, hogy ezzel még valaki foglalkozott volna, de egyáltalában nem tartom lehetetlennek, hogy az a magzatmáz, amit az anya az újszülöttről lenyal, valami funkciót teljesít az anya szervezetében. Ezt látszik bizonyítani az is, hogy a különben növényevő tehén, ha hozzájut, igen gyakran megeszi a magzatburkot, nem is beszélve a hús- és minden-evőkről, amelyek ezt, hacsak lehet, minden alkalommal megteszik. Sajnos, nekem nincs laboratóriumom és a megfelelő előképzettségem, főleg pedig a laboratóriumi gyakorlatom hiányzik ahhoz, hogy ezzel a kérdéssel olyan behatóan tudjak foglalkozni, mint ahogy szeretnék. Az, hogy a borjút az anyjának engedik nyalni a születése után, általánosan el van terjedve. Én részemről nem tartom indokoltnak azt a föltevést, hogy magzatvíznek a borjúról való lenyalása és a magzataburok fölfalása terjeszti a Bang-fertőzést. Vagy fertőzve van az állat, akkor úgyis van a szervezetében Bang-baktérium, vagy Bang-mentes a tehén, ebben az esetben a magzataburokban sincs Bang-baktérium. Csak megjegyezni kívánom, hogy a tisztán növényevő házinyúl is megeszi a magzataburkot az esetek legnagyobb részében.

A több ivadékot ellő állatoknál tapasztaljuk, hogy a kicsinyek hosszas keresés és veszekedés után kiválasztanak maguknak egy mellbimbót és amellet kitaranak végig az egész szoptatási idő alatt. Ha több csecsbimbó van, mint újszülött, a fölös számúak elapadnak. A tejelő bimbók mellett sertéseknél és kutyáknál szépen láthatjuk az elapadt csecsbimbókat. A mellbimbók nem mindig, sőt az esetek nagy részében nem választanak ki egyforma mennyiségű tejet. Ha megfigyeljük az újszülött malacokat, látjuk, hogy az első nap milyen küzdelem folyik az újszülöttek között a csecsbimbókért. Mindig azokon a mellbimbókon veszekszenek az újszülöttek, amelyeken később a legerősebb malacok fejlődnek; vagyis azokat a mellbimbókat akarja mind a magáénak megszerezni, amelyek a legtöbb tejet produkálják. Természetes, a legéleterősebb malacok maradnak felül a harcban és így a már születéstől legéleterősebb egyedek fejlődése van jobban biztosítva. Azok a malacok, amelyeknek a kevesebb tejet kiválasztó mellbimbó jutott, néha kilókkal maradnak el a választásig társaiktól. Egyrészük a gyenge táplálkozás következtében annyira meggyengül, hogy el is pusztul.

Sokszor tapasztaltam állatoknál, hogy a nem életképes kölkeiket nem

dédelgetik, azokat szoptatni sem igen hajlandók. A kutya a még élő koraszülötteket közvetlenül az elles után elhagyja és nem törődik a nyivákolásával, mintha nem is ő szülte volna azokat. Egy szuka-kutya 5 kölyköt ellett, abból egy nyomorék volt, az egészséges négy kölyköt szeretettel nyalogatta és szoptatta, a nyomorékot azonban, ahogy szopni alámászott, kilökte az egészségesek közül az orrával. Mikor többszöri kiközösítés után az ismételt az anyja alá mászott, megfojtotta és kidobta a többiek közül, sőt később nagy morgással még az istállóból is kivonszolta. Házinyulaknál is tapasztaltam, hogy az életképtelen kölykét egyszerűen kiviszi a szőrrel nagy gonddal kipárnázott fészkeből. (Láttam gólyát is, amely ledobta a fészkeből a nyomorék szárnyú fiókáját. Ugyanezt megfigyeltem fecskékéknél és verebeknél is. Az állat ösztönösen halálra ítéli az életre képtelen kicsinyét és sem gondoskodást, sem fáradságot nem hajlandó arra pazarolni.

Emberi szemmel nézve akármilyen kegyetlennek látszanak is a fentebb felsorolt esetek, azok mégis az ösztönök nagyszerű megnyilvánulásai. Minek felnevelni olyan utódot, amely az anyai gondoskodás befejezte után úgyszólván elpusztul a létért való küzdelemben, vagy csak hosszabb-rövidebb vegetálásra van ítélve.

Kérdés, nem kegyetlenebb-e a civilizált világnak az az álhumanizmusa, amely kényelmes palotákat emel hülyéknek és más defektusok miatt életképtelen egyedeknek, viszont elsikkadni hagy tehetségeket és megfelelő mennyiségű gyógyintézetek hiányában pusztulni hagyja a gyógyítható tuberkulotikusok ezreit. Bizony, ha nehezen esik is ilyet kimondani, eszébe jut az embernek néha a Tajgetos-hegye és a spártaiak barbárnak nevezett eljárása. Az állatvilágban az életképesség jelent kizárólagosan előnyt és jogot a további élethez. Az embereknél minden részvét, szánalom és jótékonyosság nagyrésze az életre alkalmatlan vagy csak igen kevéssé alkalmas egyedek érdekében pazarlódik el. Nem tartom magam kegyetlennek, az én szívem is megsajdul minden nyomorék láttára, bevallom, nem tudnék senkit sem lelökni, mondjuk, a Gellért-hegyről, de el kell ismerni, hogy a faj érdekeit nézve, az állatok ösztönei ennél a kérdésnél is különbek. Indokolatlan az emberi civilizáció érzélgős fölfogása az élet-harcra képtelenekkel szemben akkor, amikor jóformán érzéketlen azokkal az értékes egyedekkel szemben, akik évente elpusztulnak az élet harcában és nagyon sokszor megmenthetők lennének, ha humanizmus uralkodna álhumanizmus helyett e földön.

Nagyon érdekes megfigyeléseket lehet végezni, ha az ember megfigyeli a madarak fészekrakását, vagy az emlős állatok vackolását a tojásrakás, illetve az elles előtt. Mennyi körülménnyel végzik el a megfelelő hely kiválasztását, amely művelet néha napokig tart. Előfordul, hogy egy állat vagy egy pár kiválaszt egy helyet, azt készíteni kezeli és egyszerre, látszólag ok nélkül, azt ismét elhagyja és újat választ. Háziállatoknál kevés alkalom van megfigyelésre, mert hisz azokat ilyenkor vagy megkötik vagy elzárják boxba vagy valami más szűk helyre. Ha szabadon élő és szabadon hagyott állatokat figyelünk a fészkek vagy vacok helyének a megválasztásánál, gondolkozni vagyunk kénytelenek azon, hogy miért történik ez ilyen körülményesen és mik lehetnek azok az okok, amelyek az állatok ösztöneit vezérlik. Az is sok fejtörést okozott nekem, hogy a már elkezdett fészkek- vagy vacok-készítés munkáját miért szüntetik be és miért kezdik ezt el ismét máshol. M fákön vagy bokrokön fészkelő madaraknál az első probléma az, hogy olyan helyet találjanak, ahol jól fekszik a fészkek

és olyan alakú ágak vannak, amelyekhez azt jól hozzá lehet kötni, ragasztani. A fészkekhez való anyagokat a madarak nagy gonddal hordják össze és ha valamilyen anyagban a környéken hiány van, azért nagyobb távolságra is elmennek. Ha megvizsgálunk egy ilyen madárfészket, érezhetjük, milyen szilárdan áll az a helyén és kivételes nagy vihar az, amely le tudja sodorni. Leesett fészket ritkán lehet találni. A száraz gallyakból, sárból, fűszázból és szalmából rakott szarkafészkekre többször is rá lehet lőni, anélkül hogy az leesne.

Jó pár évvel ezelőtt kint jártam a széna-kaszásoknál, épen reggeliztek és arról beszélt nekik az egyik legöregebb, sok időt megért és tapasztalt társuk, hogy az idén minden viharos idő nyugatról fog jönni, mert minden fészek úgy van rakva, hogy nyugatról védve legyen. Meg is mutatott a közel lévő zombikban egy fészket, amely a keleti részére volt rakva a zombiknak, úgyhogy az nyugatról védelmet nyújtott neki, de nemcsak az, mert a madár által épített fészkefal is nyugatról volt magasabb. Ettől fogva nagyobb gondot fordítottam a fészkek elhelyezésének megfigyelésére. Tény az, hogy a madarak úgy építik a fészkeiket, hogy az az uralkodó szélirány felől védve legyen. A fákon, bokrokon fészkelő madarak rendszeren a fának, vagy bokornak egyik oldalára rakják a fészkeiket, hogy az uralkodó szélről a sok galy, és lomb védje a fészket. A földön fészkelő madarak is mindig bizonyos irányból védik a fészkeiket, sőt úgy helyezik el, hogy részint már a talaj-felület hajlásai védelmet nyújtsanak, de a fészkeket is úgy építik, hogy az maga is több védelmet nyújtson egy, vagy két égtáj felől. Az én vidékemen a költés idején az uralkodó szélirány a legtöbb évben nyugati irányú szokott lenni; rendszeren erről is vannak védve a fészkek. Egy bizonyos, hogy a madárfészkek elhelyezése nem minden évben egyforma, illetve egyik évben inkább nyugatról, a másik évben inkább északról vannak jobban védve, sőt vannak eltérések délnyugat és északkelet felé is. Azt, hogy annak az öreg embernek igaza volt-e abban, hogy a madarak fészekrakásából meg lehet állapítani a viharok irányát, nem merem mondani, mert még nincs elég észleletem, de az eddigi megfigyeléseim őt igazolják és a madarak tökéletes ösztöneit ismerve, valószínűk tartom, hogy az teljesen be fog igazolódni.

Érdekes az, hogy a földön fészkelő madarak, ha száraz tavasz következik, a fészkeiket inkább a lapos, mélyebben fekvő földekre rakják és az érthető is, mert ezek a területek védelmet nyújtanak a szél ellen. Ha nedves tavasz következik, akkor a fészkeket viszont a magasabban fekvő részekben helyezik el, hogy azt az esetleg összeszaladó víztől megvédjék.

Tudjuk, hogy a mezőgazdasági termények más és más időben kerülnek le a földről, vagyis az aratási idejük más és más. Nagyon jellemző az állatok tökéletes ösztöneire, hogy a fészkeiket olyan növények közé rakják, amelyeknek aratása akkorra esik, amikor az újszülött már elhagyja a születési helyét. Az állatok között is akadnak olyanok, amelyeknek az ösztönei tökéletlenebbek, innen van az, hogy egyes növények learatása közben, találunk néha még tojásokat, vagy a fészkek elhagyására még alkalmatlan csipaszokat és emlős újszülötteket, ezek azonban csak kivételek. Az állatok tömegeinek a kicsinyei a termény letakarításakor már önállósodtak és a saját lábukkor át tudnak menni vagy az anya vezetése mellett, mint pl. a kis foglyok, meg tudják találni azt a még talpon álló növényt, amely nekik a további fejlődés alatt védelmet nyújt. Figyeljük meg azt az esetet, amikor elemi csapás következtében valamely terményt előbb vagyunk

kénytelenek levágni, a normális aratási időnél. Mennyi tojáson ülő madáranyára, még fejletlen csipaszra és a születés helyét elhagyni képtelen emlősre találunk. Az állatoknál nem tételezhetünk föl botanikai ismereteket és így csak az ösztönük vezérli őket abban, hogy mely növények védelme alatt nevelhetik föl a legkevesebb zavaró körülmény mellett a kicsinyeiket. Március-június hónapok között a legritkább esetben lehet találni tojásokat, vagy kicsinyeket répában, vagy kukoricában, mert ilyenkor a folytonos kapálás miatt az nem nyújt nekik zavartalan biztonságot. Ebben az időben a keltés, születés és felnevelés a réteken, vetésekben, mesterséges takarmányokban és a gabonaföldeken történik, ahol takarót és viszonylag a legkevesebb háborgatást találják a kicsinyek. Az elkésett költéseknek, vagy a későbbi születéseknek éppen megfordítva a tengeri, répa, burgonya a helye, ahol már ilyenkor befejeződtek a kapálások és ilyenkor ezek már nemcsak nagyobb nyugalmat jelentenek, hanem elbújási lehetőséget is. Ezek az esetek ismét olyan megnyilvánulásai az ösztönöknek, amelyek bámulatra kell, hogy ejtsék az elfogulatlan embert.

'Nagyon érdekes megfigyeléseket lehet végezni kutyáknál és macskáknál a szülőhely megválasztása tekintetében. Már említettem, hogy a kutyák néha hosszú ideig keresik a megfelelő helyet és sok helyen vackolnak, amíg megtalálják a nekik megfelelő helyet. Elles után, ha az ember a magzatokat elhelyezi valamelyik olyan helyre, ahol az anya az elles előtt a vackolást már megkísérelte, a legritkább esetben hajlandó a kölykeivel ott maradni, hanem azokat visszahordja az általa választott vacokba. Ha egy másik olyan helyre visszük, ahol a vackolást előbb megkísérelte ismét visszahordja a kölyköket oda, ahol azokat megszülte. Előfordul, hogy ha a kísérleteket ismételtelen folytatjuk, a szuka-kutya új vacok után néz. Többszöri kísérletezés után választ magának új helyet, ahová áthordja a fiait. Ha nem zavarják az állatot, még soha sem tapasztaltam, hogy a nagy körültekintéssel eredetileg kiválasztott vackot elhagyná. Volt a tulajdonomban olyan szuka-kutya, amely minden kölykét egy és ugyanazon a helyen ellette és nevelte föl. Ha az ember gondolkodik, rá kell jönni arra, hogy nem természetfölötti, hanem valami nagyon is természetes okának kell annak lenni, hogy az állat ilyen nagyon körülményesen választja meg szülő-vackát és bizonyos helyeken egyáltalában nem hajlandó az újszülöttjeivel megmaradni.

A macskák is különösen viselkednek az ellőhely megválasztásánál. A macskáknál egy tény ragadja meg az ember figyelmét, mégpedig az, hogy vagy padláson, vagy valamelyik ágy tetején hozzák világra a magzataikat. de a földön lehetőleg soha. Én még nem láttam macskát földön, szalmán, vagy szőnyegen elleni. Ha a földre letett kosárba helyezik és azt akárhogy is kibélelik valami puha anyaggal, ha csak teheti, felhordja a fiait a padlásra, szalmakazal tetejére, szóval valami magasabban fekvő helyre. A macskáknak ez a magasságba törekvése az újszülöttekkel nekem már sok fejtörést okozott és még fog is okozni.

A varázspálca régi keletű fölfedezés, de a tudomány hosszabb ideig úgy kezelte ezt a kérdést, mint eltévelyedett elméknek a babonás hitét. Újabb időkben azonban már komoly tudósok kezdenek foglalkozni ezzel a kérdéssel. Németországban behatóan tanulmányozzák és igyekeznek azt a mezőgazdasági termelés érdekében realizálni. A növényeknél minden talajtani ok nélkül bizonyos elváltozásokat észleltek egyes helyeken és az okok kikutatásánál a varázspálcához nyúltak. Így kutatták ki a földalatti

vízér-kereszteződéseket és azt tapasztalták, hogy a növények rendellenességei a vízerek kereszteződésénél jönnek létre. Kutatást végeztek a nagyobb városokban és azt észlelték, hogy olyan helyeken, ahol emberi lakóhelyek épültek vízér-kereszteződések felett, feltűnően sok rákos megbetegedés fordult elő, viszont olyan helyen, ahol egy szegényház nem vízér-kereszteződés felett épült, az utolsó 30 év alatt csak egy-két rák eset fordult elő. Persze, mikorra ez a kérdés eldőlt, hogy a vízerek kereszteződésének a jelenléte tényleg okozója-e a rák kifejlődésének, sok idő fog eltelni, mert az eddig gyűjtött statisztikai adatok még nem elegendők és azok lehetnek a véletlen szüleményei is. Egy azonban már ténynek vehető, hogy a vízerek kereszteződésénél a növényeken rendellenességek lépnek fel.

A német adatokban azonban van egy minket érdeklő jelenség. Olyan helyen, ahol a varázspálcával vízerek keresztezését sikerült felkutatni, a kutyák nem hajlandók lefeküdni, hiába teszik oda a fekvő zsákjukat vagy szőnyegjüket, egy esetben sem sikerült őket rávenni arra, hogy ilyen helyen fekvé maradjanak. Ha az ember a kutyáknál és macskáknál a szülőhely keresése körül végzett eljárásra gondol, eszébe ötlik, hogy nem a vízér-keresztezések-e az okai annak, hogy némely helyen nem hajlandók a születés aktusát lefolytatni, és a született kölykökkel azon a helyen megmaradni. Nem mondom, hogy ez az oka, de ha nem ez, akkor csak valami más hasonló ok játszhatik közre. Az a makacs iszony ódás, amelyet egyes helyek iránt lehet észlelni a macskáknál és kutyáknál, csak úgy magyarázható, hogy azon a helyen, ahol az állat nem hajlandó tartózkodni, valami olyan káros tényező van jelen, amit az állat ösztöne megérez és ösztönösen védi attól mind a magzatát, mind önmagát. Ezek még a jövő kérdései, amelyekkel foglalkozni kell és én részemről fogok is azokkal foglalkozni.

Az állatokat az ösztöneik vezérlik a lakás és tartózkodási hely megválasztásánál és, amint láttuk, ezen az úton az esetek nagy százalékában eljutnak a legmegfelelőbb, legcélszerűbb és legegészségesebb hely megválasztásához. Lássuk az embert, ő a maga felsőbbrendűségében felülmúlja-e tekintetben a tisztán ösztönök által kormányzott állatokat. Nézzünk egy kicsit körül és látni fogjuk először is a nagy városokat, ahol minden modern higiéné dacára is a legnagyobb a lehetősége a ragályok terjedésének. Az állat mindég úgy igyekszik a lakóhelyét megválasztani, hogy az ételme-megélhetése biztosítva legyen. Gondoljunk Európa nagy metropolisaira, ahol az emberek nagy tömegei hőmpölyögnek a tisztességes megélhetés minden lehetősége nélkül. Az állatok a fészkeket és szülőhelyüket úgy helyezik el, hogy annak minél kevésbé árthasson a víz, a szél és minél kevésbé károsíthassák az elemi csapások. Az embereknél gondoljunk a nedves laposban épült házak tömegére. Az ember csak épít és legfeljebb megszokott dogmák után szalad e téren is. Hol van azonban az az óvatos, mindenre kiterjedő figyelem, amely a legjobb hely kikeresésénél az állatokat jellemzi.

Az állati ösztönökmegnyilvánulásai észlelhetők a serdülő kicsinyek nevelése körül is. Gondoljunk csak a gólyára. A már repülésre érett kis gólyák táplálását beszünteti, hogy ezzel kényszerítse őket a fészek elhagyására. Ez pontosan akkor történik, amikor a kicsinyek már képesek repülni, de a fészék még visszatartja őket a repülés műveletének a megkísérlésétől. Ilyenkor ott röpköd a hímmel együtt az anya-gólya a fészek körül, amíg csak ki nem csalogatja a fiókat. Hogy csalja el őket arra a helyre,

ahol táplálékot találnak. Néhány napig még részben táplálja és így edzi őket a létért való küzdelemre.

Gondoljunk a macskára, amely a felserdült fiainak elhossa az élő egeret és azt elengedi előttük, hogy megtanulják az egérfogást még mielőtt beszűnteti a táplálásukat.

Gondoljunk a kutyára, amely fokozatosan választja el a kölykeit, hogy így lassan szokjon hozzá az emésztő csatorna a nehezebben emészthető tápanyagokhoz.

Gondoljunk a szabad gulyán élő magyar marhára, milyen gonddal szoptatja nap-nap után a fiát, de abban az időben, amikor a méhében lévő új magzat érdekeivel már ellentétes a borjú szoptatása, pár nap alatt elválasztja, elrúgja azt magától és önállósítja. Folytathatnám a példákat, de elég ennyi is. Érdekes megfigyelni, hogy az állatoknál az elválasztás után már t. i. akkor, ha ők maguk választanak el, a legkritkább esetben szokott bélhurut föllépni, ami bizony az embereknél, minden nagy tudományuk mellett is, gyakori dolog.

Nagyon érdekes legelés közben megfigyelni az állatok ösztöneit. Hogy kikerülnek mindén mérges növényt, véletlenül sem vesznek belőle a szájukba egyet sem. Persze ezek az egészséges ösztönök érintetlenül csak a vad és a túlnyomóan legelőn élő állatoknál vannak meg. *Tehenészetekben tartott tehenek közt már van olyan, amely a mérges füveket is megeszi.* Ha figyeljük a gulyabeli marhát, azt látjuk, hogy ha nagyjából elverte az éhségét, nagy gonddal válogatja a füveket és az az érdekes, hogy más fajtákat válogat a vemhes állat és másokat a növendék. Ha az állatoknak hasmenése van, előszeretettel legelik a savanyú füveket, hogy ezáltal a savhiányt szüntessék, sőt ilyenkor még szorító hatású mérges fűvet is bevesznek egyet-egyet. Ugyanennek a megfordítottját lehet tapasztalni, ha szorulásuk van. Az is érdekes, hogy a szarvasmarhák hogy változtatják a füvek iránti előszeretetüket. Amelyik fűvet az egyik nap keresik, a másik nap esetleg kikerülnek, ha a legelőn elég fű van arra, hogy válogathatnak. Aki figyelte az állatok legelését, kénytelen arra gondolni, hogy az ösztöneik útján pontosan olyan összetételű tápanyagokkal szolgálják ki a szervezetüket, amilyenre épen szükségük van. A legelő birkákat is érdekes figyelni, azoknak kisebb és hegyesebb ajkuk lévén még jobban meg lehet figyelni ezt a füvekben való válogatást.

Érdekes és még szembeötlőbb, ha a kutyát figyeljük meg. A kutya nem legelés útján szeri meg a táplálékát, sőt ha megeszi is a kenyeret, főtt krumplit, kását, darát, ha válogathat, mégis legszívesebben hússal táplálkozik. Ha a kutyának gyomorégése, savhiánya, szorulása, vagy hasmenése van, kimegy botanizálni a mezőre és kiválasztja azokat a füveket, amelyekre éppen szüksége van.

Az ember ezzel szemben, ha véletlenül nem tanulta meg a mérges gombák leírását, nyugodtan megeszi azokat és a mérges növényeket is megenné, ha a kevés fajta növényi táplálékunk nem volna annyira közismert. Az embernek hosszú stúdiumokat kell elvégezni arra, hogy megismerje a különböző mérges gombákat, vagy növényeket, megint másféle tudományok kelljenek ahoz, hogy abból orvosságot tudjon készíteni, és mennyi álmatlan éjszakát kell eltölteni egy orvosnak ahoz, amíg odáig jut, hogy meg tudja állapítani a beteg baját és rendelni neki azt a gyógyszert, amire éppen szüksége van. Legelő állatoknak a természet elébe teríti a

maga virág és fűszőnyegét és abból az kiválogatja tisztán az egészséges ösztönével a maga gyógyszereit, vitaminjait, szükséges tápanyagait.

Az ösztönöknek érdekes megnyilvánulása az állatoknál az, ahogy az elemi erővel szemben viselkednek. A készülő vihart néha már órákkal előbb megérik. A legelő ménes ilyenkor minden igaz ok nélkül elszalad, de ugyanezt lehet tapasztalni a legelő, gulyán élő marháknál, sőt a birkáknál is. Az állatokon valami különös nyugtalanság vesz erőt, nem legelnek rendszeren, hol az egyik, hol a másik kezd ugrálni, ide-oda futkározni, szóval nem úgy viselkednek, mint rendszeren. Ezekből a jelekből a tapasztalt pásztor már tudja, hogy vihar van készülöben és közelebb tereli az állatokat a karámhoz, vagy a majorhoz. Közvetlenül a vihar előtt a csoportosan legelő, állatok összebújnak és egymásnál igyekeznek védelmet találni. Ugyanezt a jelenséget lehet megfigyelni a fecskékénél: vihar előtt csoportosulnak és elég nagy magasságban ellipsziseket írnak le röptükben. A vércsék a vihar közeledtét nagy sikoltozással jelzik. Az istállózott lovak idegességét is meg lehet figyelni, nem fekszenek, kaparnak, rágják a jászólt, nyihognak, néha ki-kirúgnak stb.

Az ösztönöknek nagyon érdekes megnyilvánulását lehetett tapasztalni ezelőtt 25 évvel. Egy este a majoros gazda bejött jelenteni, hogy az állatok nem fekszenek le. Rég elmúlt az etetés ideje és az állatok, ahelyett hogy lepihennének, mind úgy állnak figyelve, mintha várnának valamit. Nem tudtunk rá magyarázatot adni és a szokott időben mi emberek nyugalomra térve, napirendre tértünk az állatok különös viselkedése felett. Éjfél tájban megjött a megfajtás. A tőlünk légvonalban 40 km-re fekvő kecskeméti földrengés hullámai ha nem is okoztak kárt, de nálunk is megremegett a föld és a rémes morajlás fölkelte és a szabad ég alá parancsolta mind az embereket. Mint később megtudtam, nemcsak azon a helyen, ahol lakunk, hanem a gazdaság többi majorjaiban is nyugtalankodva, el-elbődülve és nyerítve talpon várták be az állatok az égszakadást-földindulást. Ezzel szemben az emberek a veszély minden megérzése nélkül tértek ágyba kipihenni a napi munka fáradalmait.

Készakarva az értekezésem végére hagytam az állati ösztönnek ezt a szinte megdöbbentő megnyilvánulását és ahoz a mondanivalóim előre megszabott keretei miatt nem akarok semmi kommentárt fűzni. Az itt felsorolt megfigyeléseket évtizedek alatt összegyűjtött anyagból válogattam ki és szorítottam bele abba az időbe, ami a hallgatóság türelmének túlságos igénybevétele nélkül rendelkezésemre állt.

Szerző kiadása
Első Kecskeméti Hírlapkiadó és Nyomda-Részvénytárs. Igazg.: Tóth László